

DIŞ TİCARET İŞLEMLERİ

YÖNETİMİ

KAYNAK KİTAP

Yazarlar:

Kenan ÇELİK

Cemalettin Kalaycı

A.Rıza Sandalcılar

Murathan Yayınevi

Trabzon

2008

1.DIŞ TİCARETİN NEDENLERİ

- Dünya ticaretinin dağılımı tek başına hiçbir açıklamanın doyurucu bir cevap veremeyeceği ölçüde karmaşıktır.
- Başka ülkelerle ticaret yapmanın en açık nedeni ülkemizde üretilmeyen veya ancak çok büyük maliyetle üretilebilecek olan malları almaktır.

- Dünyada hiçbir ülkenin ihtiyaçlarını karşılayacak miktarda kaynağa sahip olduğu söylenemez.
- Ülkelerin kendilerinde fazla miktarda olan kaynakları da imha veya israf etmeleri mantıkla bağdaşmaz.
- İşte, kendilerinde çeşitli nedenlerle fazla olan ürünleri verip, kendilerinde az olan veya hiç olmayan ürünleri almak, uluslararası ticarete bulunmaktır.

- Ülkeleri birbirleriyle ticaret yapmaya iten nedenler şunlardır;

a) Üretim farklılıkları

- **Bazı ülkelerde ;**
- belirli mallar ya hiç üretilmez ya da ihtiyaçlardan az üretilir.
- **Diğerlerinde ise ;**
- bu mallar ihtiyaçlardan fazla miktarda üretilirler

- Toplumun ihtiyaçlarını karşılayabilmek için, **üretim açığı kadar** diğer ülkelerden **mal ithal etmek** yoluna gidilir.
- Öte yandan, **ihtiyaçlardan fazla üretilen mallar**, ihtiyacı olan ülkelere **ihraç edilir** ve ülke geliri artırılır.

Üretim farklılıklarının nedenleri:

● -Coğrafi Farklılıklar

- Bazı ülkelerde
- petrol, altın gibi çok zengin madenler; bazılarında;
- tarıma elverişli topraklar, akarsular, denizler, göller vardır.
- Örneğin Arap Yarımadasında zengin petrol rezervleri olmasına rağmen, tarıma elverişli topraklar yoktur. Denizi, akarsuları, gölleri olmayan bir ülkede balıkçılık yapılamaz

- Dolayısıyla bu zenginliklere sahip olmayan ülkeler, balık vb. ürünleri

ithal etmek zorundadırlar.

- Bunların ithalatı için gerekli döviz bulabilmek için de kendilerinde fazla olan, örneğin, petrol gibi ürünleri işleyerek veya ham olarak

ihraç etmeleri gerekmektedir.

● -İklim:

- Ülkeler farklı iklim kuşaklarındadır. Özellikle tarım ürünleri farklı farklı iklimlerde yetişmektedir.
- Kahvenin, Yemen'de ve Brezilya'da;
- fındığın Türkiye ve İspanya'da yetişmesi örnek olarak verilebilir.
- Kabe hurması Türkiye de yetişir ancak verimli olmaz.

Medine hurması

Trabzon da hurma

● -Teknoloji:

- Ülkeler teknolojik donanım bakımından birbirinden farklıdır.
- Bazı ülkelerde sanayi ileri düzeyde olmasına karşılık, bazılarında hiç yoktur.
- Üretim teknoloji gerektirdiğinden her ülke her malı üretemez.(tünel açma, füze vb)

- **-Yetiřmiř İşgücü ve gelişmiş girişimcilik ruhu:**

- Bazı ülkeler de yüksek teknoloji ürünü malları icat edip üretecek işletmeciler ve girişimciler varken, diğerlerinde okur yazar nüfus oranının dahi düşük olduğu bir gerçektir.

b) Malların kalite ve kullanılabilirlik açısından farklı oluşu (a. üretim farklılıkları) (ana başlık: dış tic. Nedenleri)

- Çeşitli ülkelerde üretilen ve aynı ihtiyaca cevap veren mallar, dayanıklılık süreleri, şekil, fonksiyon, ergonomiklik gibi farklılıklar göstermekte olup, farklı ülkelerde, farklı tüketici sınıflarına hitap etmektedir.
- Örneğin Lada marka otomobiller mercedes marka otomobiller aynı ihtiyaca cevap vermekte, ancak farklı gelir grupları tarafından tercih edilmektedir.

c) Fiyat farklılıkları

(a. Üretim farklılıkları, b)kalite ve kullanışlılık..)

- Üretilen mallar homojen olsa bile, bazı ülkeler daha ileri üretim teknikleri veya üretim faktörlerinden bazılarının ucuz olması nedeniyle, aynı malları daha düşük fiyatlardan arz edebilmektedirler.
- Özellikle talep esnekliğinin yüksek olduğu mallarda (lüks mallar), ihrac fiyatları düşük olan ülkeler dünya piyasalarında satışlarını artırmaktadırlar.

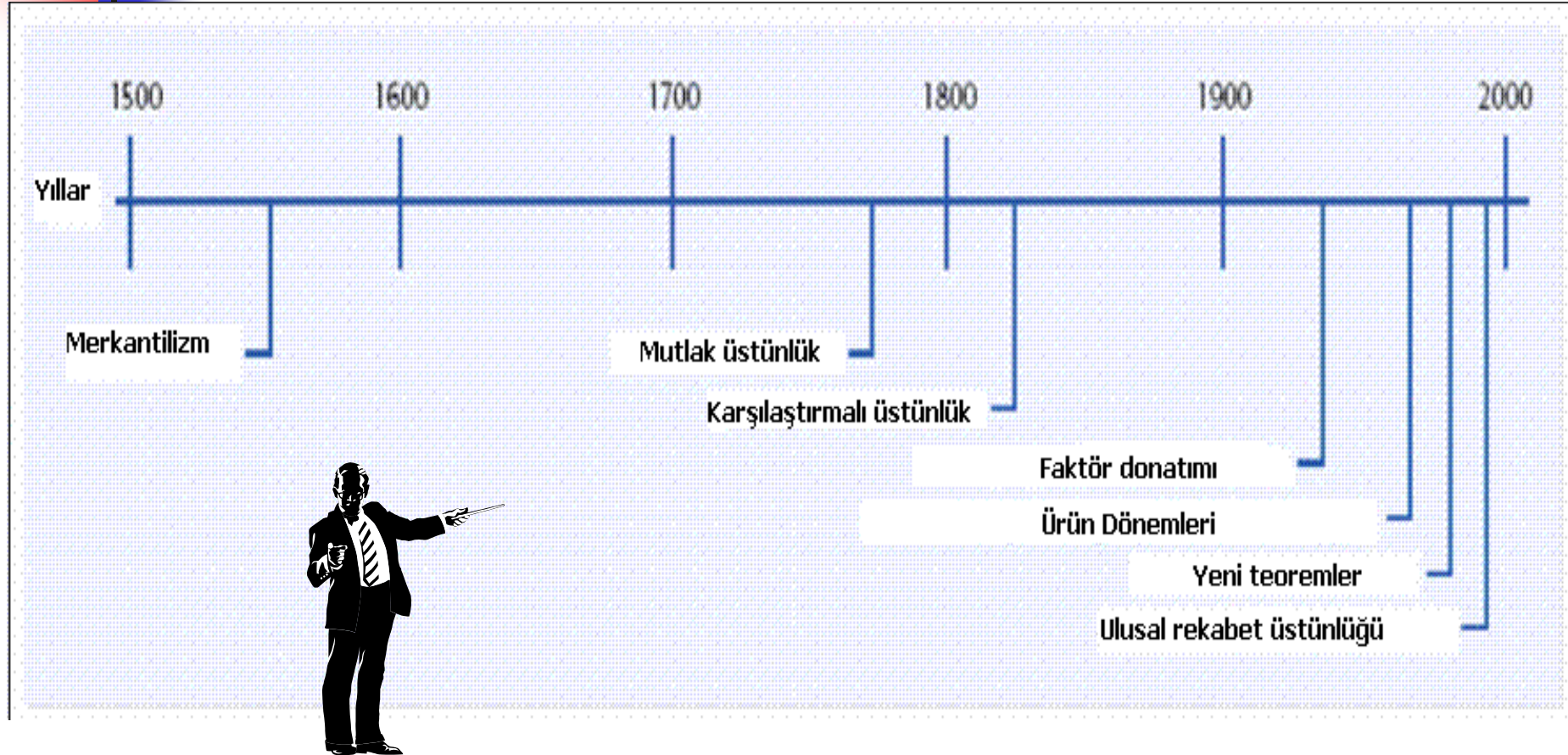
d) Tüketici zevkleri

- Zevkler, bazen milli sınırları aşarak ülke dışında bir talebin doğmasına yol açarlar.
- Türkiye'de bazı tüketiciler Fransız şaraplarını içmeyi, bazıları da Türk rakısı içmeyi zevklerine uygun bulurlar.
- Amerikan vatandaşları küçük Japon otomobillerini kullanmak isterken, Avrupa ülkeleri vatandaşları lüks Amerikan otomobillerini kullanmaktadır.

2. Merkantilizm ve Dış Ticaret

- Merkantilizm, 16. ve 17. yüzyıllarla 18. yüzyılın başında uygulanan bir iktisat politikasıdır.
- **Bu politikanın ana amacı**
- ihracatı teşvik yoluyla **altın birikimini sağlamak** **ulusun servetini ve gücünü artırmaktır**
- **Merkantilistler** altın ve değerli madenleri servetin kaynağı olarak görmüşlerdir.
- Güçlü bir devlet ancak altın ve değerli madenlerin ülke içindeki miktarlarını artırarak sağlanabilirdi. **Böylece devlet ekonomik, siyasal ve askeri alanlarda daha güçlü olacaktır**

Uluslararası Ticaret Teorisinin Doğuşu

II. ULUSLARARASI TİCARET TEORİSİNİN DOĞUŞU

MERKANTİLİZM (XVI-XVII. yy)

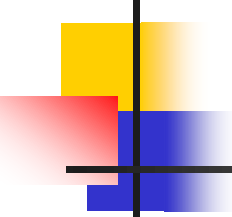
- Merkantilist dönemden önce dünyada yaygın bir dış ticaretten söz etmek güçtür. Bu durumun tek istisnası uzak doğu ile Avrupa arasında yaşanan ve Türkiye'yi bir köprü durumuna getiren **İPEK YOLU**'dur
- Merkantilist dönem feodalitenin yerine **ulusal devlet**lerin kurulmakta olduğu bir dönemdir. Yeni oluşan ulus devletlerin resmi ekonomi doktrini merkantilizm olmuştur.
- Merkantilizme göre dış ticaret politikasının temel amacı hazinenin **altın stokunu artırmaktır**.
- Yoğun **devlet müdahaleciliğine** dayanan bir doktrindir.

II. ULUSLARARASI TİCARET TEORİSİNİN DOĞUŞU

MERKANTİLİZM (XVI-XVII. yy)

- **İhracatın artırılmasına** birinci derecede önem verirler.
- **Mamul mal ithalinin kısıtlanmasını** öngörür. **Hammaddelerin ithali serbesttir.**
- Merkantilistler altın girişlerini artırmak için **ticaret filosu**nun gelişmesine de büyük ağırlık verir.

II. ULUSLARARASI TİCARET TEORİSİNİN DOĞUŞU

MERKANTİLİZM (XVI-XVII. yy)

- Merkantilist doktrine göre **dünya serveti (altın veya gümüş stoku) sabittir**. O nedenle dış ticaret yapan ülkelerin arasında daima bir çelişki vardır. Ticaretten bir taraf kârlı çıkarken diğer taraf aynı ölçüde zarara uğrar
- **Sanayi devriminden sonra** (kas gücünün yerine buhar gücünün kullanılması ile) Merkantilizmin yerine liberal görüşler geçmeye başladı.
- Sanayi devrimi → Üretim “patlaması” → Yeni piyasa arayışları → Serbest ticaret veya ticarete liberalizm düşüncesinin yaygınlaşması

- **Merkantilistlere göre**
- tarım ve sanayi zenginliği arttırıcı işkolları değildir
- **zenginliğin kaynağı ticarete aranmalıdır**
- Devlet, ihracatı teşvik ederek, ülkeye altın girişi sağlamalıdır.
- İthalat ise müdahale edilerek sınırlandırılmalıdır.
- Sadece hammadde ithalatına izin verilmelidir.
- Çünkü, hammaddeler az miktarda altın karşılığı ithal edilip, işlenip nihai mal haline getirilerek tekrar daha fazla miktarda altın karşılığında ihraç edilirse devletin altın rezervleri artacaktır.

- **Merkantilistlere göre**
- tarım ve sanayi zenginliği arttırıcı işkolları değildir
- **zenginliğin kaynağı ticarete aranmalıdır**
- Devlet, ihracatı teşvik ederek, ülkeye altın girişi sağlamalıdır.
- İthalat ise müdahale edilerek sınırlandırılmalıdır.
- Sadece hammadde ithalatına izin verilmelidir.
- Çünkü, hammaddeler az miktarda altın karşılığı ithal edilip, işlenip nihai mal haline getirilerek tekrar daha fazla miktarda altın karşılığında ihraç edilirse devletin altın rezervleri artacaktır.

- **Ödemeler Bilançosu** fikrini geliştirmişler ve **daima fazla vermesi** gerektiğini savunmuşlardır. Bu fazla özellikle deniz aşırı ticaretle sağlanabilecekti.
- **Güçlü bir ticaret filosunun oluşturulmasına** **ağırlık verilmiş**, ticaret yollarının korunması için güçlü bir ordu ve donanmaya sahip olmak istemişlerdir.

Merkantilist düşüncenin kabul gördüğü dönemlerde,

- İthalatı kısmak için yüksek gümrük duvarları konmuş,
- Yerli sanayi tarafından kullanılabilecek hammaddelerin ihracatı yasaklanmış,
- Nitelikli işçilerin göç etmesine engel olunmuş,
- Nitelikli işçilerin yurtdışından ülke içine gelmeleri teşvik edilmiş,
- Ve değerli madenlerin yabancılara satılması yasaklanmıştır.

- Bu tedbirler, çıkar çatışması olduğu için her ülkede başarıya ulaşamamıştır. Başarılı olduğu ülkelerde ise istihdamı sağlamış ve hızlı bir ekonomik büyümeye imkan vermiştir.

3. Klasik Dış Ticaret Teorileri

- Merkantilizmin müdahaleci görüşlerine karşı bir tepki olarak, liberal düşünce dış ticaret alanında tamamen farklı görüşler ileri sürmüştür. "Laissez-faire, Laissez *Passe*" (Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler) ilkesini benimsemişlerdir.
- Devletin U.A. ticarete, gümrük tarifeleri, kotalar, ithalat yasakları vb. şekillerde müdahale etmemesi gerektiği fikrini savunmuşlardır

- Böylece uluslararası işbölümü ve uzmanlaşmanın artmasıyla, dış ticaret yapan tüm ülke ekonomileri ve dünya refahı yükselecektir.
- Doğada kıt ve sabit miktarda bulunan kaynaklar en verimli şekilde kullanılacaktır.

- Klasik dış ticaret teorilerinin, analizleri basite indirmek için bir takım varsayımları vardır.
- Bunlar;
- Dünyada yalnızca iki ülke ve iki mal vardır.
- Mallar kendi içinde standart ve homojendir.
- Her iki ülke, her iki malı da üretmektedir
- Uluslararası ticarete para kullanılmaz
- Ticaret takas şeklinde yapılır.
- Fiyatlar reeldir.

- Tüm piyasalarda **tam rekabet şartları geçerlidir.**
- Ekonomiye **devlet müdahalesi yoktur.** Yani, gümrük tarifeleri, **kotalar vb. kısıtlamalar mevcut değildir.**
- Üretimde kullanılan **tek üretim faktörü emektir.**

- Diğer yandan, emek birbirinin aynı olan bir üretim faktörüdür.
- İktisat literatüründe bu görüşler emek-değer teorisi olarak ifade edilir.
- Emek ülke içinde tam hareketli, ülkeler arasında ise tam hareketsizdir.
- Ekonomi tam istihdam durumundadır.
- Uluslararası ticarete taşıma giderleri sıfırdır

a) Mutlak Üstünlükler Teorisi(MÜT)

- MÜT, Adam Smith tarafından 1776 yılında ortaya atılmıştır.
- Teoriye göre, ülkeler kapalı ekonomi durumuna göre daha kârlı olduğu için dış ticaret yaparlar.
- **Bir ülke bir malı diğerine göre mutlak olarak daha ucuza üretiyorsa**
- o malın üretiminde uzmanlaşmalı ve üretim fazlasını ihraç etmelidir.

- Buna karşılık
- nispeten **pahalıya ürettiği** malın üretiminden vazgeçerek
- diğer ülkeden bu malı ithal etmelidir
- Böylece kıt kaynaklar en verimli sektörlerle aktarılacaktır.

a) Mutlak Üstünlükler Teorisi

	Bir İş Gününde Bir İşçinin Ürettiği Kumaş Miktarı (Metre)	Bir İş Gününde Bir İşçinin Ürettiği Buğday Miktarı (Kg)
Türkiye	10	20
İngiltere	30	10

- Örneğin, Türkiye ve İngiltere gibi iki ülke kumaş ve buğday gibi iki mal üretiyor olsun.
- Türkiye’de bir iş gününde bir işçi 10 metre kumaş,
- İngiltere’de ise 30 metre kumaş üretmektedir.
- Her iki ülkedeki üretimin maliyeti bir işçinin bir günlük emeği olduğu için, **İngiltere’de kumaş üretiminde maliyetlerin düşük olduğu veya verimlerin yüksek olduğu açıktır**

- Benzer şekilde,
- Türkiye'deki bir işçi bir işgününde 20 kg buğday üretirken,
- İngiltere'deki bir işçi bir iş gününde 10 kg buğday üretmektedir.
- Türkiye buğday üretiminde maliyetler düşük veya verimler yüksek
- İngiltere'de ise Türkiye'ye nispeten maliyetler yüksek veya verimler düşüktür.

- O halde,
- Türkiye, maliyetlerin düşük olduğu buğday üretimine yönelmeli, kaynaklarını kumaş üretiminden buğday üretimine transfer etmelidir.
- İhtiyacı olan kumaşı ise İngiltere'den daha ucuza ithal etmelidir.
- İngiltere'de kumaş üretiminde uzmanlaşmalı ve buğdayı Türkiye'den ithal etmelidir.

- Yukarıdaki örneğe göre, Türkiye 10 metre kumaş üretiminden vazgeçip, aynı işçiyi buğday üretiminde çalıştırırsa, 20 kg buğday üretecektir. Eğer bu 20 kg buğdayı İngiltere'ye ihraç ederse karşılığında 30 metre kumaş alabilecektir.

	Bir İş Gününde Bir İşçinin Ürettiği Kumaş Miktarı (Metre)	Bir İş Gününde Bir İşçinin Ürettiği Buğday Miktarı (Kg)
Türkiye	10	20
İngiltere	30	10

- Çünkü, Türkiye’de 20 kg buğday üretmenin maliyeti ile İngiltere’de 30 metre kumaş üretmenin maliyeti birbirine eşittir yani bir işçinin bir günlük emeğidir. Dolayısıyla Türkiye bu ticaretten 20 metre kumaş karlı çıkacaktır.

- İngiltere ise üreteceği 10 kg buğday üretiminden vazgeçip, aynı kaynakları kumaş üretimine transfer ederek kumaş üretirse 30 metre kumaş üretecektir.
- 30 metre kumaşı Türkiye'ye ihraç ettiğinde, karşılığında 20 kg buğday ithal edecektir.
- Böylece İngiltere'de dış ticaretten 10 kg buğday karlı çıkacaktır.

	Bir İş Gününde Bir İşçinin Ürettiği Kumaş Miktarı (Metre)	Bir İş Gününde Bir İşçinin Ürettiği Buğday Miktarı (Kg)
Türkiye	10	20
İngiltere	30	10

- Eğer her ülke kaynaklarını en verimli olduğu alanda değerlendirirse, dünyanın üretimi ve dolayısıyla refah düzeyi artacaktır.

M.Ü.T. ÖZET

Bir ülke bir malı, diğerine göre **mutlak** olarak daha ucuza üretebiliyor ise, o malın üretiminde uzmanlaşmalı ve üretim fazlasını ihraç etmeli, nispeten pahalıya ürettiği malı da diğer ülkeden ithal etmelidir.

Böylece kıt olan dünya kaynakları en verimli sektörlere aktarılmış olacak ve hem dış ticaret yapan her iki ülkenin hem de dünyanın refahı artacaktır.

DOKTOR DOKTORLUK, TERZİ TERZİLİK YAPACAK

b) Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisi

- Karşılaştırmalı üstünlükler teorisi, 1817 yılında David Ricardo tarafından ortaya atılmıştır.
- Teori, Mutlak Üstünlükler Teorisinin geliştirilmesi şeklinde olmuştur
- Günümüzde de uluslararası ticaretin temelini oluşturduğu ve geçerliliğini sürdürdüğü kabul edilmektedir.

- Ricardo, U.A. ticarete bir ülkenin her iki malın üretiminde de mutlak olarak üstün olduğu durumlarda da dış ticaretin iki ülke içinde karlı olacağını ileri sürmüştür.
-
- Önemli olan üstünlüklerin derecesidir
- Teori şu örnekle açıklanmaktadır.

b) Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisi

	Kumaş (Metre)	Buğday (Kilo)
Türkiye	60	100
İngiltere	30	20

- Türkiye her iki malı da İngiltere'ye nispeten daha ucuza üretmektedir.
- Diğer bir ifadeyle, Türkiye aynı maliyete iki maldan da daha fazla üretmektedir.
- Böyle bir durumda A. Smith'in Mutlak Üstünlükler Teorisine göre ticaret yapılmayacaktı.
- Ricardo'ya göre böyle bir durumda da karlı dış ticaret yapılabilir.

- Ülkelerin;
- daha **fazla** maliyet avantajına sahip olduğu malların üretiminde **uzmanlaşır**,
- daha **az** maliyet avantajına sahip olduğu malın üretimini diğer ülkeye bırakması gerekir.
-

- Örneğe göre Türkiye, İngiltere'ye nispeten kumaş üretiminde **2 kat (60/30);**

- buğday üretiminde ise **5 kat (100/20)**

avantajlıdır.

O halde **Türkiye daha avantajlı olduğu buğday üretiminde uzmanlaşmalı** kumaş üretimini İngiltere'ye bırakmalıdır.

Doktor aynı zamanda iyi bir terzi de olabilir. Ama sadece doktorluk yaparsa daha fazla kazanır, terziilik işini de terziye bırakır. Böylece hem maddi hem de zaman bakımından karlı çıkar.

- Türkiye bir iş gününde 60 metre kumaş üreten işçiyi, buğday üretiminde çalıştırırsa 100 kilo buğday elde edecektir.
- 100 kilo buğdayı İngiltere'ye ihraç ettiğinde, karşılığında 150 metre kumaş ithal edecek (1K=1.66B) ve 90 metre (150-60) kumaş karlı çıkacaktır.
- Çünkü Türkiye'de 100 kilo buğdayı üreten işçi, 60 metre kumaş üretebilmekteydi.

	Kumaş (Metre)	Buğday (Kilo)
Türkiye	60	100
İngiltere	30	20

- İngiltere’de bir işgününde **20 kilo** buğday üreten işçi, kumaş üretiminde çalıştırılırsa **30 metre** kumaş üretecektir.
- **30 metre kumaş** Türkiye’ye ihraç edildiğinde, karşılığında İngiltere **50 kg buğday** ithal edecek
($1K=0.66B : 30 / 0,66=49,8$) **ve 30 kg buğday kar** sağlanacaktır.
- Çünkü, İngiltere’de **30 metre kumaşı** üreten işçi, **20 kg buğday** üretebilmekteydi.

	Kumaş (Metre)	Buğday (Kilo)
Türkiye	60	100
İngiltere	30	20

- Böylece, Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisine göre, serbest dış ticaretten her iki ülke de karlı çıkacaktır.
- Türkiye'nin karı 90 metre kumaş, İngiltere'nin karı ise 30 kg buğday olacaktır.
- Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisine göre ülkeler arasında zorunlu şart, bu ülkelerde iç üretim maliyetlerinin diğer bir ifadeyle yurtiçi fiyatların birbirinden farklı olmasıdır. Yukarıdaki örneğe göre yurtiçi fiyatlar şöyledir.

- Türkiye'de 60Kumaş....100Buğday=>1K=1.66B =>1B=0.6K
- $100/60= 1.66$ $60/100= 0.6$
- İngiltere'de 30K...20B=>1K=0.66B =>1B=1.5K
- $20/30=0.66$ $30/20=1.5$
- 100 Buğday X 1,5 Kumaş =150 mt. kumaş
- Türkiye buğday satıp kumaş alır
- 30Kumaş X 1,66 Buğday = 50 kg. buğday
- İng. Kumaş satıp buğday alır
- O halde Türkiye'de buğday, İngiltere'de kumaş daha ucuzdur.

- Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisi, günümüzde de geçerliliğini sürdüren güçlü bir teori olmasına rağmen bazı önemli eksiklikleri vardır.
 - **Bu eksiklikler şöyle sıralanabilir:**

- Emek-değer teorisine dayanır.
- Böylece,
- sermaye ,doğal kaynaklar ve girişimci faktörlerinin etkin kullanımıyla ilgilenmez.
- Emeğin ise homojen olduğu kabul edilmiştir.
Ancak, gerçekte emek mühendislik, doktorluk, iktisatçılık, muhasebecilik gibi farklı bilgi birikimi ve yeteneklere sahiptir, verimlilikleri de farklıdır.

- İşgücü ne ülke içinde tam hareketli,
- ne de ülkelerarasında tam hareketsizdir.
- Ülkeler arasında işgücü verimliliğindeki farklılıkların nedenleri açıklanmamıştır.
- Dış ticaret, sadece üretim yönüyle ve sabit maliyetler varsayımı altında açıklanmıştır. Oysa, tüketicilerin talepleri de analize katılmalıydı.
- Tüketicilerin gelir düzeyleri, zevk ve tercihleri, kredi imkanları vb. faktörler dikkate alınmamıştır.

- Bir ülkenin sadece bir malın üretiminde uzmanlaşacağı ve diğer malı hiç üretmeyeceği varsayılmıştır.
- Zamanla dış ticaret yapısında ve ülke ekonomilerinde meydana değişiklikler analize katılmamıştır.
- **Model statiktir.** Oysa dış ticaret kazançları ülkenin ekonomik yapısını değiştirebilecek bir potansiyele sahiptir.

- Ricardo'nun Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisi'ni daha basit olarak şu klasik örnek ile de açıklamak mümkündür. Eğer bir avukat hem sekreterden daha hızlı daktilo yazmasını bilir ve hem de avukatlık hizmetlerini yürütmeye kalkarsa, iki işi aynı anda yapmaya kalkışmasından dolayı kayba uğrayacaktır. Avukat, kendi mesleği olan hukukçuluğa devam edip yanı sıra işlerini yürütecek bir sekreter alırsa, yazı yazmaya ayırdığı zaman karşılığında avukatlık yaparak çok daha fazla kazanç sağlayabilecektir. Çünkü bir saat avukatlık yaparak elde edeceği gelir, bir saat sekreterlik hizmetini kendinin görmesiyle elde edeceği gelirin çok üzerinde olacaktır

c) Fırsat Maliyetleri (a müt. B küt)

- Fırsat maliyeti kavramı 1930'lu yıllarda Goettfried Haberler tarafından ortaya atılmıştır.
- Haberler'e göre malların nispi fiyatları maliyet farklarına göre belirlenir.
- Ama maliyetler, bu malların üretilmesi için gerekli emek tarafından belirlenemez.

- Maliyeti belirleyen
- söz konusu malı üretmek için vazgeçilen alternatif üretimdir
- Buna göre bir malın değeri
- o malı üretmekle kaçırılan en yüksek değerdeki malı üretme fırsatı biçiminde tanımlanabilir.
- (hangi fırsatı kaçırdık?) (onu değil de bunu mu üretseydik?)

- Fırsat maliyeti kavramıyla, Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisinin bir eksiği de giderilmiştir.
- Emek faktöründen başka ;
- sermaye,
- doğal kaynaklar ve
- girişimcilik
- faktörleri de maliyetlere yansıtılmış oldu.

d)FAKTÖR ORANLARI TEORİSİ

- Karşılaştırmalı Üstünlükler teorisinin eksikliklerini gidermek üzere **Eli F. Heckscher** **Bertil Ohlin** adlı iki iktisatçı tarafından ortaya atılmıştır. Bu iktisatçılara göre ülkeler arasındaki dış ticaretin sebebi, malların üretim fonksiyonlarının (üretim şekli) farklı oluşudur.

Faktör Oranları Teorisi dört teoriyi barındırır içinde;

- 1) Heckscher-Ohlin faktör donatımı teorisi
- 2) Faktör Fiyat eşitliği teorisi
- 3) Stolper Samuelson gelir dağılımı teorisi
- 4) Rybczynski Teorisi

d.1.HECKSCHER-OHLIN FAKTÖR DONATIMI TEORİSİ

- Bu teorinin özü şudur;
- Bir ülke hangi üretim faktörüne zengin olarak sahip ise üretimi o faktörü yoğun biçimde gerektiren mallarda karşılaştırmalı üstünlük elde eder, onları daha ucuza üretir ve o malları ihraç eder.
- Örneğin; Türkiye’de emek nispi olarak bol ise, Türkiye gıda veya tekstil gibi emek yoğun olarak üretilen mallarda uzmanlaşacak ve bu malları ihraç edecektir.

-Faktör Donatımı: Bir ülkede bulunan üretim faktörü miktarını ifade eder.

Yani Ülke faktör donatımı bakımından emek veya sermaye zengini olabilir.

Örneğin Türkiye emek zengini bir ülkedir.
Almanya sermaye zengini bir maldır.

- **-Faktör Yoğunluğu:**
- Bir maldan bir birim üretmek için gerekli olan **sermaye-emek oranıdır.**
- Teknolojiye ve faktör-fiyatları oranına bağlıdır. Teknoloji bazen bir malın üretiminde kullanılabilecek faktör miktarlarını kesin olarak belirler.

- Bazen de kesin olmaz ve emek ile sermaye faktörü belirli ölçüler içinde birbirlerinin yerine ikame edilebilir. Ne oranda ikame edilecekleri faktör fiyatlarına bağlıdır. Ucuz olan faktör pahalı olan faktör yerine ikame edilir.

- Hecksher-Ohlin teorisinin temel sonucunun ortaya çıkabilmesi için, gerekli şartlardan bir tanesi de,
- faktör fiyatları *değiştiğinde faktör yoğunluklarının tersine dönmemesidir*. Eğer faktör fiyatlarındaki değişme sonucunda emek yoğun tekniklerle üretilen bir mal, sermaye-yoğun tekniklerle üretilen bir mal durumuna gelmişse veya tersi olmuşsa buna **faktör yoğunluğunun tersine dönmesi** denir.

d.2.FAKTÖR FİYAT EŞİTLİĞİ TEORİSİ

- U.A. faktör hareketliliği olmasa dahi yalnızca dış ticaret yapılarak ticaret yapan ülkeler arasında faktörlerin fiyatlarının eşitliği sağlanabilir.
- Örneğin Türkiye’de emek faktörü bol, ücretler düşük, sermaye faktörü kıt ve faizler yüksektir.
- Almanya’da ise sermaye faktörü bol faizler düşük, emek faktörü kıt ücretler yüksektir.
- Bu dengesizlik ülkeler arasında faktör geçişi olmadan da giderilebilir.

Şöyle ki;

- Bir ülke ucuz bulunan üretim faktörü ile ürettiği malı çok üretip ihraç edeceği için o faktöre talep zamanla artacak ve o faktörün fiyatı da yükselecektir.
- Örneğin; Türkiye emek yoğun olarak üretilen buğdayı çok üretip Almanya'ya ihraç etmeye başladığında emeğe talep yükseleceğinden emeğin fiyatı olan ücretler de artmaya başlayacaktır. Türkiye'de sermaye artık eskisi kadar kullanılmayacağı için faizlerde düşecektir.

- Almanya ise sermaye yoğun olarak üretilen bilgisayarı çok üretip ihraç edeceğinden sermayeye talep zamanla artacağından sermayenin de fiyatı olan faizler artmaya başlayacaktır.
- Almanya'da artık emeğe fazla talep kalmamıştır. Emeğin fiyatı olan ücretler düşecektir.

- Faktör donatımı teorisine göre,
- bir ülke hangi üretim faktörüne zengin olarak sahipse, üretimi o faktörü yoğun olarak kullanan mallarda uzmanlaşır.
- Bu malın üretimi ve ihracatı arttıkça, ülkenin bol olarak sahip bulunduğu faktöre olan talebi artar, kıt faktöre talebi azalır.
- Sonuç olarak, bol faktörün fiyatı artar,
- kıt faktörün fiyatı azalır.

- İşte iki ülke de dış ticaret ve uluslararası uzmanlaşma sonucu fiziki faktör hareketi olmamasına rağmen faktör fiyatları birbirine yaklaşacaktır.
- Ücretlerin bir miktar Türkiye'de yükselmesi, buna karşılık bir miktar Almanya'da düşmesi sonucu ücretler eşitlenecektir.
- Faizlerin bir miktar Türkiye'de düşmesi, buna karşılık bir miktar Almanya'da yükselmesi sonucu da faizler eşitlenecektir.

- Oysa, gerçek hayatta ticaret yapan ülkeler arasında faktör fiyatları birbirine eşitlenmemektedir.
- Bunun nedenleri arasında hükümetlerin dış ticarete koydukları kısıtlamalar, üretim fonksiyonlarının ülkeler arasında farklılığı, üretim faktörlerinin homojen olmaması ve sendikaların kısıtlayıcı etkileri sayılabilir.

d.3.STOLPER SAMUELSON GELİR DAĞILIMI TEORİSİ

- **Bu teorinin özü şudur;**
- Serbest dış ticaret, bol olan faktörün gelirini arttırırken kıt olan faktörün gelirini azaltmaktadır.
- Örneğin; serbest ticaret yapıldığında Türkiye emek faktörüne bol olarak sahip olduğu için emeğin geliri artacak kıt olan sermayeye artık talep olmayacağı için fiyatı da düşeceğinden sermayenin geliri azalacaktır.

d.4.RYBCZYNSKI TEORİSİ

- Bu teorinin özü şudur;
- Emek ve sermaye faktörlerinden biri artarken diğeri sabit kalıyor ise artan faktörü yoğun olarak kullanan sektörde üretim mutlak olarak artar, sabit kalan faktörü yoğun kullanan sektörde ise üretim mutlak olarak azalır.

4.Dış Ticareti Açıklayan Diğer Teoriler

1. Varlık teorisi
2. Teknolojik açık teorisi(mevcut malın geliştirilmesi)
3. Yeni mal geliştirme teorisi(yeni malın icat edilmesi)
4. Yetişkin(nitelikli) işgücü teorisi
5. Tercihlerde benzerlik teorisi
6. Ölçek ekonomileri teorisi (Soru?)
7. Monopollü rekabet teorisi

- Dünyada iki yüz ülke, binlerce mal ve hizmetin ticaretini yapmaktadır.
- Bu derece karmaşık ticari ilişkileri bir veya birkaç teori ile açıklamak zordur.
- Özellikle 1960 yılından sonra, dış ticaretin çeşitli yönlerini açıklayan teoriler ortaya atılmıştır.

- En önemlileri ;
- Mevcudiyet Teorisi,
- Teknolojik Açık Teorisi,
- Yeni Mal Geliştirme Teorisi,
- Yetişkin İşgücü Teorisi,
- Tercihlerde Benzerlik Teorisi,
- Ölçek Ekonomileri Teorisi ve
- Monopollü Rekabet Teorisidir.

a) Mevcudiyet Teorisi

- Irving Kravis tarafından 1956 yılında ortaya atılmıştır.
- **Kravis'e göre** *dış ticaretin nedeni bir malın veya hizmetin bir ekonomide bulunmamasıdır.* (na mevcut)
- Ülkeler, kendileri üretmedikleri veya pahalıya ürettikleri malları veya hizmetleri diğer ülkelerden ithal ederler.

a) Mevcudiyet Teorisi

- Malların ve hizmetlerin bazı ülkelerde olup, bazılarında olmamasının nedenleri şunlardır:

- Doğal kaynak zenginliklerinin farklı olması,
- Teknolojik yeniliklerin olup olmaması,
- Geçici monopol yaratan ürün farklılaştırması.

b) Teknolojik Açık Teorisi

- M.U.Posner tarafından 1961 yılında ortaya atılmıştır.
- Bir malın üretiminde gelişmiş teknolojik bir yenilik bulan ülkeler, o malın üretimini kendi tekelinde tutarlar.
- O malın ihracatçısı durumundadırlar. Söz konusu teknolojiye sahip olmayan ülkeler ise bu malı ithal ederler.

- Ancak, bu teknoloji bir süre sonra diğer ülkeler tarafından taklit edilmeye başlanır
- Bundan sonra buluş sahibi ülkenin ihracatı azalmaya başlar.
- Hatta bir süre sonra buluş sahibi ülke, aynı malı taklitçi ülkeden aynı malı ithal etmeye de başlayabilirler.
- Çünkü,
- taklitçi ülke, hem araştırma- geliştirme maliyetlerine katlanmaz,
- hem de doğal kaynaklar, işgücü gibi üretim faktörleri bu ülkelerde ucuz olabilir.

- Günümüzde gelişmiş ülkelerle, azgelişmiş ülkeler arasında dış ticaret bu şekilde cereyan etmektedir.
- Gelişmiş ülkenin ihracatını artırması için yeni teknolojileri bulması gerekmektedir.
- Teknolojik yenilikler, patentler ve diğer fikri mülkiyet hakları, kanunlarla korunmaya çalışılmaktadır. Böylece yenilikçi ülkenin tekel durumu devam edecek ve ihracat düzeyi korunacaktır. Teknolojiler veya malların formülleri bir sır gibi saklanır. Coca Cola formülü örnek olarak verilebilir.

c) Yeni Mal Geliştirme Teorisi

- Raymond Vernon tarafından 1966 yılında ortaya atılmıştır. Esas olarak teknolojik açık teorisine dayanmaktadır. Vernon'a göre, bir malın hayat seyrinde, ilk icat aşamasıyla malın standartlaşması arasında çeşitli aşamalar vardır.
- **Yeni malın icadı aşamasında**, üretim teknolojisinin yalnız icat eden firmanın elinde bulunduğu bu dönemde **söz konusu mal**;
- tek başına icatçı durumundaki ülke tarafından üretilir ve ihraç edilir.

- Daha sonraki aşamalarda **malın üretimi** STANDARTLAŞIR ve üretim teknolojisi öteki ülkelere yayılır.
- İlk icatçı ülkenin ihracatı azalır.
- Malı üretime sonradan başlayan fakat, ucuz emek ve doğal kaynaklar gibi avantajlar dolayısıyla daha ucuza üreten ülkeler **üretmeye ve ihraç etmeye** başlarlar.
- Sonuçta GÜ ler *henüz üretim teknolojisi standartlaşmamış* malları,
- GYÜ ise bisiklet, oyuncak, televizyon, radyo gibi STANDARTLAŞMIŞ malları üretip ihraç ederler.

d) Yetişkin İşgücü Teorisi

- Keessing ve Kenen gibi yazarlar, dış ticaretin bir kısmının nitelikli işgücü farklılıklarıyla açıklanabileceğini ileri sürmüşlerdir.
- Bazı ülkeler nitelikli emeğe sahiptirler ve üretimlerinin büyük bir kısmı bu faktöre yöneliktir. Bazıları ise niteliksiz emeğe sahiptir ve niteliksiz emeğin üretebileceği mallarda uzmanlaşırlar. Dolayısıyla ihracatları da uzmanlaştıkları yani ucuza ürettikleri mallardan oluşur.

- Emeğe yapılan yatırımlar emeğin niteliğini ve verimini artırır. Emeğin yoğun bir sermaye ile donatılması da kalite farkını yaratan bir faktördür.
- ABD nitelikli bir emek yapısına sahip olduğundan, ihracatı, nitelikli emek- yoğun mallardan oluşmaktadır.
- Gerçek hayatta nitelikli emek yoğun mallarla sermaye yoğun mallar arasında bir fark yoktur.

e) Tercihlerde Benzerlik Teorisi

- Burenstam Linder tarafından ortaya atılmıştır. Linder'e göre, dış ticaret zevk ve tercihleri birbirine benzeyen ülkeler arasında yapılmaktadır.
- Özellikle sanayi mallarının dış ticaretini açıklamaktadır.
- Gelir düzeyleri birbirine benzeyen ülkelerde tüketicilerin tercihleri de benzerdir. Kişi başına gelir yüksekse yüksek kaliteli, düşükse düşük kaliteli mallar tercih edilecektir.

- Bir ülke öncelikle kendi iç piyasasının ihtiyacını karşılamak için üretim yapar. Ancak üretim hacmi arttıkça, o alanda uzmanlaşılır ve birim maliyetler düşer. Üretim fazlası da ihraç edilir. Bunları talep edenler ise kendisi gibi sanayileşmiş bir ülkedeki tüketicilerdir. Benzer gelir düzeyinde bulunan ülkeler aynı malları tükettiklerinden, dünya ticaretinin büyük bölümü gelişmiş ülkeler arasında gerçekleştirilir.
- Özetle, sanayi malları dış ticareti, ülkeler arasındaki gelir dağılımı farkından kaynaklanır. Gelir dağılımı farkı ne kadar az olursa, dış ticaret o kadar çok olacaktır

f) Ölçek Ekonomileri Teorisi

- Ölçek Ekonomileri Teorisi, bir ülkenin değişik türlerini neden hem ihraç, hem de ithal etmekte olduğunu açıklamak üzere ortaya atılmıştır.
- Geniş bir iç pazara sahip olan ülkeler, içsel ve dışsal ekonomilerden yararlanırlar ve maliyetleri düşürürler. Düşük maliyetlerle üretilmiş mallarda karşılaştırmalı üstünlük elde edilir. Dolayısıyla bu malların ihracatı yapılır.

- Küçük ülkeler ise ancak dünya pazarlarına üretim yaparak içsel ve dışsal ekonomilerden yararlanabilirler. Bu durumda da U.A. zevk ve tercih farklılıkları pazarı daraltmaktadır.

Dolayısıyla küçük ülke üreticileri dünya pazarlarında ölçeğe göre artan getirinin sağlayacağı üstünlüklerden yararlanamazlar.

- Ölçek ekonomileri daha çok sanayi ürünlerinde ağırlıklı olduğundan, ölçek ekonomileri teorisi özellikle sanayi ürünleri ticaretini açıklamaktadır.

g) Monopollü Rekabet Teorisi

- Dünya ekonomisinde temelde aynı ihtiyaçları karşılayan, fakat birbirinden marka, renk, fonksiyon vb. farklılıklar gösteren çok değişik mallar üretilmektedir.
- Örneğin, Coca Cola ile Pepsi birbirinin aynı değildir. Bu mallar aynı sanayi dalında üretilmektedir.

- Toplamların zevkleri ve tercihleri birbirinden farklı olduğundan, her topluma yönelik değişik mallar üretilmektedir. Dolayısıyla, ülkeler arasında ihtisaslaşmaya gidilir. Böylece, farklı ülkelerde sanayiler arası ticaret doğmaktadır. Tüketiciler, daha çok ve farklı tüketim mallarını, daha ucuza satın alabilirler.

1. BÖLÜM SONU

Sormak istediğiniz soru var mı?

